

مصاحبه

با مسئول معاونت تدوین متون آموزشی

و کمی آموزشی مرکز تحقیقات اسلامی سپاه

اشاره:

در این بخش از نشریه توجه شما
مربیان عزیز را به قسمت دوم مصاحبه
نشریه مربیان با حجة الاسلام و المسلمین
علی رفیعی مسؤول محترم معاونت تدوین
متون آموزشی مرکز تحقیقات اسلامی که
قسمت اول آن در شماره قبل منتشر شده

است جلب می‌نماییم.

■ **مربیان:** لطفاً دربارهٔ مراحل تهیه و تدوین متون آموزشی در مرکز تحقیقات اسلامی سپاه توضیح داده و بفرمایید این مراحل به چه میزان با استانداردهای علمی و رایج تدوین متون آموزشی منطبق است؟

پاسخ: عناوین دوره‌ها و موضوعات کلی متون آموزشی، نخست در کمیسیون عالی نظام آموزش با حضور مسؤول مرکز تحقیقات اسلامی تعیین و تصویب و سپس برای تدوین به مرکز ابلاغ می‌شود که بعد از ارجاع به «معاونت تدوین متون»، کار تدوین و آماده سازی متن در سه مرحله انجام می‌گیرد:

الف - قبل از تدوین؛ کارهایی که در این مرحله روی متن انجام می‌گیرد،

عبارت است از: تهیه و تدوین سرفصل‌ها، تصویب سرفصل‌ها در کمیسیون طرح‌های تحقیقاتی، تأیید سرفصل‌ها توسط مسؤول مرکز تحقیقات اسلامی و ابلاغ آن جهت تدوین به معاونت تدوین متون بر اساس سرفصل‌های مذکور و در مرحله نهایی توجیه محقق یا محققان دست‌اندرکار تدوین.

ب - تدوین؛ کارهایی که در این مرحله صورت می‌گیرد، عبارت است از:

۱- مطالعه کلی و ابتدایی نسبت به محتوای دوره در دست تدوین و منابع و مآخذ مورد نیاز.

۲- فیش برداری از منابع و مآخذ موثق درباره موضوع مورد نظر.

۳- تنظیم فیش‌ها جهت تدوین و ارائه به مسؤول گروه برای بازبینی و اظهار نظر.

ج - بعد از تدوین؛ در این مرحله نیز اقدام‌های زیر صورت می‌پذیرد:

۱- بازبینی و بررسی متون تدوین شده، در گروه از دو بعد محتوایی و قالبی در

چهار چوب آیین نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و ویژگی‌های متون آموزشی.

۲- ملاحظه اجمالی و کنترل متن در معاونت، از نظر انطباق با چهار چوب‌های

تعیین شده.

۳- بررسی محتوایی متن تدوین شده، از حیث صحت و سقم مطالب و انطباق

آن با اصول و مبانی اعتقادی و عملی اسلام، توسط کارشناسان علوم اسلامی که اغلب از اساتید و فضلاء حوزه علمیه قم می‌باشند.

۴- ویرایش ادبی متن.

۵- بازبینی نهایی و نظارت، از حیث انطباق بامصالح کلی نظام مقدس جمهوری

اسلامی و سیاست‌های اصولی و کلی سپاه که این کار با تفویض اختیار از سوی نماینده محترم ولی فقیه در سپاه به مسؤول محترم مرکز تحقیقات اسلامی سپاه و فردی که از طرف ایشان مشخص می‌شود انجام می‌پذیرد.

۶- تایپ و حروف چینی و صفحه بندی و صفحه آرایی متن.

پس از طی تمامی مراحل، متن برای چاپ، آماده و به تهران ارسال می‌گردد.

■ مریان: متون تهیه شده در مرکز، تا چه حد در تأمین اهداف آموزشی

موفق بوده است؟

پاسخ: یکی از ارکان مهم نظام آموزشی، متن است که متاسفانه تاکنون در تأمین اهداف نظام آموزشی سپاه نقش خود را به خوبی ایفاء نکرده و در جایگاه واقعی خود قرار نگرفته است؛ زیرا در بیشتر دوره‌های آموزشی (تخصصی و تداوم) به جای متون تعیین شده، معمولاً از متون آماده که به صورت کتاب در بازار موجود است و یا جزواتی که اغلب خود مربیان تهیه کرده‌اند استفاده شده و مرکز تنها عناوین و سرفصل‌های دوره را توانسته در اختیار مربیان قرار دهد، که علت این مسأله، چند چیز است:

۱- وقت بری تهیه متون آموزشی؛ حد متوسط زمان کاربری یک متن آموزشی به میزان یک واحد، بین ۶ تا ۷ ماه برای یک محقق در مرحله تدوین است. و مراحل بازبینی، بررسی، ویرایش، آماده سازی و چاپ هم، زمان نسبتاً زیادی را به خود اختصاص می‌دهند.

خلاصه این که یک متن از آغاز کار، تا زمانی که در اختیار مربی قرار داده شود، حدود یک سال زمان می‌برد.

۲- سرعت عمل و شتابی که مراکز آموزشی نسبت به آموزش‌های عقیدتی - سیاسی دارند، و با توجه به اجرای نظام درجات در سپاه و ضرورت گذراندن دوره‌های آموزشی عقیدتی - سیاسی در کنار آموزش‌های دیگر، برای ارتقا به درجه بالاتر، شدیداً به متون آموزشی احساس نیاز می‌شود و چون کار تهیه و تدوین متن در مرکز امکان ندارد که با نیازهای آموزشی، مراکز آموزش‌های عقیدتی - سیاسی هماهنگ و منطبق باشد، بدین جهت است که برای مقطع و نسل فعلی سپاه، متون تهیه شده در مرکز نمی‌تواند بطور کامل پاسخگو باشد.

۳- گستردگی موضوعات آموزشی از یک سو و حجم آموزش‌های عقیدتی - سیاسی در یک موضوع از مسائل مهم دیگری است که کار تدوین متون آموزشی را به تأخیر می‌اندازد.

در حال حاضر ما در خصوص نیازهای عقیدتی - سیاسی پاسداران در دو سطح، ورودی سیکل و دیپلم و برای هر سطح در هفت موضوع متن تهیه می‌کنیم.

این موضوعات عبارتند از: عقاید، معارف قرآن، تاریخ اسلام، علوم سیاسی، احکام، اخلاق اسلامی و نظام دفاعی.

مجموع متون سطح یک در مقطع سیکل، در موضوعات هفت گانه یاد شده، ۱۱۲ متن یک واحدی است که اگر متون آموزش‌های ویژه هم به آن اضافه گردد، مجموعاً ۱۲۶ متن می‌شود.

متون مورد نیاز در مقطع سطح دو (ورودی دیپلم) ۱۵۱ متن یک واحدی است که مجموع متون سطوح یک و دو نظام آموزشی سپاه، بالغ بر ۲۷۷ متن می‌شود. علاوه بر این، تهیه و تدوین متون آموزش‌های رشته‌ای و تخصصی کارکنان حوزه نمایندگی ولی فقیه در سپاه در دو رشته عقیدتی و تبلیغات و نیز متون آموزشی کارکنان وظیفه در چهار سطح و متون آموزشی نیروهای بسیجی در سطوح و مقاطع مختلف، بر عهده مرکز تحقیقات اسلامی است. بدون شک این حجم از متون آموزشی، با توجه به مقدار وقت بری هر متن و کمبود کادر تحقیقاتی در مرکز، نیاز به وقت بیشتری داشته و موجب می‌شود که متون آموزشی نتوانند همگام با اجرای آموزش، پیش رفته و اهداف آموزشی را به موقع تأمین کنند.

۴- متون تهیه شده به علت روند کندی که تا کنون در کار چاپ وجود داشته، به موقع در اختیار مراکز آموزشی قرار نگرفته است. البته این مشکل در یکی دو سال اخیر تا حدّ زیادی بر طرف شده است.

■ **مربیان:** در متون آموزشی جدید نسبت به متون قدیم تغییر و تحولات عمده‌ای حاصل شده، اولاً علت این تغییر چیست، ثانیاً چه آثار و نتایجی را به دنبال خواهد داشت؟

پاسخ: تحوّل در متون آموزشی، متأثر از تحول اساسی در نظام آموزشی فعلی نسبت به نظام آموزشی گذشته است. مهم‌ترین و بارزترین مشخصه نظام آموزشی فعلی، هماهنگ بودن آموزش عقیدتی - سیاسی با نیازهای تخصصی و رشته‌ای نیروهای پنج گانه سپاه و نظام اعطای درجات این نهاد انقلابی است. در حالی که در نظام آموزشی قبلی، این دو جهت لحاظ نشده بود. علاوه بر آن، استواری و تناسب محتوا و قالب و رعایت و اعمال اصول و فنون مربوط به

تکنولوژی آموزشی و تهیه و تدوین اهداف برای هر دوره و بسیاری جهات دیگر، از مزایای متون آموزشی فعلی در مقایسه با متون نظام قبلی به شمار می‌رود.

■ **مربیان:** آیا این مقدار تغییر و تحول در ساختار متون آموزشی را کافی دانسته و آن را منطبق با اصول برنامه ریزی درسی و استانداردهای آموزشی می‌دانید؟

پاسخ: مسلم نه؛ می‌توان گفت آنچه، در این مرحله انجام دادیم، بیشتر جنبه ترمیمی و اصلاحی نسبت به کار گذشته داشت تا یک کار اصولی و فنی منطبق با چارچوب‌های استاندارد برنامه ریزی آموزشی و درسی. بر همین اساس ما در کنار کار ترمیمی یاد شده، از سال ۱۳۷۷ کار اساسی و زیر بنایی دیگری را آغاز کردیم و آن، برنامه ریزی زمان بندی شده گام به گام در جهت حرکت به سوی بهره‌گیری از فرایندهای اصولی و منطقی برنامه ریزی درسی است.

مرحله نخست این حرکت، انجام یکسری اقدامات لازم در سطح مرکز به منظور بهینه سازی امر تهیه و تدوین متون آموزشی و انطباق آن‌ها با اصول و ضوابط برنامه ریزی است. اهم این اقدامات عبارت است از:

۱- تأسیس مدیریت جدیدی در معاونت تحت عنوان مدیریت برنامه ریزی درسی که مأموریت اصلی برنامه ریزی درسی، اعتبار بخشی و ارزشیابی متون آموزشی و کمک آموزشی است.

۲- تهیه و تدوین جزوه‌ای تحت عنوان فرایند برنامه ریزی درسی در تهیه و تدوین یک متن آموزشی و راهنمای برنامه درسی که حاصل بهره‌گیری از تجربیات دست اندرکاران دو مرکز مهم تهیه و تدوین متون درسی یعنی دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی آموزش و پرورش و سازمان مطالعه و تدوین کتب درسی دانشگاه‌ها (سمت) است.

۳- ارزیابی بعضی متون چاپ شده و آموزش داده شده در یکی از دوره‌های آموزشی ضمن خدمت (دوره ۱۱۱) در این ارزیابی سه موضوع از موضوعات آموزشی از نظر رعایت ویژگی‌های مطلوب در سه بخش: واحدهای پیش از متن، درون متنی و پس از متنی، مورد ارزیابی قرار گرفته و گزارش آن به تفکیک به

مسئولان مربوط ارائه شده است.

۴- تهیه و تدوین جزوه‌ای تحت عنوان کاربرد اصول برنامه ریزی درسی در تهیه کتاب‌های آموزشی و راهنمای تدریس. این کتاب اصول برنامه ریزی درسی را تحت پنج عنوان: اهداف، انتخاب و سازماندهی، راهبردهای یاددهی و یادگیری، مواد و وسائل کمک آموزشی و ارزشیابی، ارائه داده و کاربرد هرکدام را در تدوین کتاب‌های آموزشی و راهنمای تدریس، یاد آور شده است.

۵- تهیه جزواتی تحت عنوان: ملاک‌های اساسی تعیین اهداف، در مرکز تحقیقات اسلامی و ضوابط ملاک‌های تهیه و تنظیم کتاب.

معاونت متون پس از تحقق امور یاد شده که جنبه بستر سازی داشت مرحله دوم فعالیت خود را آغاز نمود و آن پیگیری در جذب مشارکت و همکاری اداره، آموزش‌های عقیدتی - سیاسی معاونت آموزشی، اداره سیاسی و معاونت طرح و برنامه ستاد حوزه نمایندگی که در امر سیاستگزاری آموزشی و درسی حوزه نمایندگی نقش به سزایی ایفا می‌کند، بود و در این راستا اقداماتی را انجام داد.

الف - برگزاری نخستین کنفرانس عملی - تخصصی برنامه ریزی درسی در مورخه ۷۸/۷/۱۴ با حضور مسئولان و کارشناسان رده‌های یاد شده و مسئولان نمایندگی و عقیدتی سیاسی نیروهای پنج گانه سپاه به همراه کارشناسان ایشان و... با اهداف

- تعیین مبانی نظری برنامه ریزی درسی.

- تشریح مراحل برنامه ریزی درسی.

- بررسی جایگاه تکنولوژی آموزشی در تدوین کتاب‌های درسی.

- تعیین نقش روان‌شناسی تربیت در تهیه متون درسی.

ب - برگزاری دوره کوتاه مدت توجیهی مهارت آموزی برنامه ریزی درسی. این دوره، با ظرفیت ۳۰ نفر در ۱۲ روز آموزش ویژه سیاستگذاران و کارشناسان برنامه ریزی آموزشی و درسی اداره آموزش‌های ع. س، معاونت آموزش ستاد - مرکز تحقیقات اسلامی - دانشکده تربیت مربی ع. س و مؤلفان متون درسی در بهار سال ۷۹ برگزار گردید که این اهداف در نظر بوده است:

- آشنایی با ماهیت برنامه ریزی درسی.
- آشنایی با مبانی فلسفی، روان شناختی، جامعه شناختی و سازمان شناختی برنامه ریزی درسی.
- آشنایی با فرایند برنامه ریزی.
- آشنایی با عناصر و مراحل برنامه ریزی.
و اینک با راه اندازی کمیته‌ای از کارشناسان رده‌های یاد شده زیر نظر دبیرخانه کمیسیون آموزش ستاد حوزه، «دومین کنفرانس علمی - تخصصی» برنامه ریزی درسی و با اهداف زیر دنبال می‌کند.
۱- بررسی نواقص موجود در سیستم سیاستگزاری و برنامه ریزی آموزشی و درسی حوزه نمایندگی.

۲- ارائه فرایند علمی - کاربردی برنامه ریزی درسی برای اصلاح سیستم موجود.

۳- تعیین سهم و چگونگی مشارکت رده‌های یاد شده در تحقق فرایند.
از آنجا که فعالیت کمیته رسماً از پشتیبانی کمیسیون آموزش برخوردار است انتظار می‌رود تا رسیدن به نتیجه مطلوب با موفقیت این مرحله که مرحله نهایی است پشت سرگزارده شود. لذا بنده همین جا از کلیه مسئولان محترم آموزش عقیدتی و به ویژه مربیان عزیز می‌خواهم پیشنهادات و نظرات خود را در زمینه مرحله سوم کار به مرکز تحقیقات اسلامی - معاونت متون ارسال فرمایند.

■ مربیان: در تهیه متون آموزشی با چه موانع و مشکلاتی روبه رو بوده و برای رفع آنها و پیشبرد بهتر امور، چه برنامه هایی را تدارک دیده‌اید؟

پاسخ: البته یکی از نعمت‌های بزرگی که خداوند به ما عنایت فرموده که پیش از طرح مشکلات، لازم می‌دانم خدا را بر این نعمت بزرگ سپاس بگویم، وجود مرکز تحقیقات اسلامی در کنار دریای بی کران علم و فقاقت (حوزه علمیه قم) است. این مرکز استفاده‌های فراوانی از این منبع سرشار و غنی علمی و تحقیقاتی کرده است، هم در ارتباط با تأمین محققان و کادر علمی مورد نیاز در موضوعات مختلف و هم در ارتباط با بهره‌گیری از نظرات و رهنمودهای ارزنده اساتید و

فضلاى گرانقدر حوزه كه به عنوان اعضاى هيات علمى مركز مطرح هستند و كليه متون و جزوات را از بُعد انطباق با اصول و مباني اسلامى بررسى و كنترل مى‌كنند. به موازات برخوردارى از اين نعمت بزرگ، مشكلاتى نيز بر سر راه ما وجود دارد كه اهم آنها به قرار زير است:

۱- كمبود كادر محقق مورد نياز در موضوعات مختلف آموزشى، بويژه متون رسته‌اى و تخصصى كه البته سعى ما بر اين بوده كه اين كمبود را از نيروهاى محققى كه به صورت مدعو همكارى مى‌كنند تأمين نماييم و تا حدودى هم موفق بوده‌ايم؛ لکن در خصوص موضوع علوم سياسى و نظام دفاعى و نيز متون رسته‌اى و تخصصى كه هر يك تخصص لازم خود را مى‌طلبند و محقق نيازمند آن است كه علاوه بر تحصيلات حوزوى در زمينه علوم و معارف اسلامى، در موضوع مذکور نيز تحصيلات كلاسيك حداقل در سطح كارشناسى ارشد داشته باشد، كمى با مشكل مواجه بوده‌ايم، و يكى از دلايل عمده عقب‌تر بودن كار تدوين متون مربوط به علوم سياسى، نظام دفاعى و دوره‌هاى رسته‌اى نمايندگى نسبت به متون ديگر، همين مسأله است.

۲- مشكل ديگر ما در مرحله اعتبار بخشى جزوات است كه در پاره‌اى موارد نسبت به بعضى از موضوعات با كمبود نيروهاى متخصص و صاحب نظر در موضوع مربوطه مواجه هستيم. كه البته در زمينه رفع هر دو مشكل، پيشنهاده‌اى و طرح‌هاى ارائه شده است كه اميدواريم راهگشاى مسأله و برطرف كننده مشكل باشد.

■ مريبان: آيا تاکنون برای تهیه راهنمای تدریس متون آموزشی، اقدامی

صورت گرفته است يا خير؟

پاسخ: كار تهيه و تدوين راهنماى تدوين متون آموزشى در اولويت دوم كار، قرار دارد، و اولويت اول همان تهيه و تدوين متون آموزشى است كه در صورت اتمام، كار تدوين راهنماى تدریس برای متون آموزشى آغاز خواهد شد. البته برای برخى از دوره‌هاى احكام، روش تدریس، تدوين شده است كه ان شاء الله اين كار برای تمامى دوره‌ها انجام خواهد شد.

■ **مربیان:** به عنوان تهیه کنندگان متون آموزشی، از مربیان و دست اندرکاران آموزش عقیدتی-سیاسی در کل مجموعه سپاه که یکی از ارکان مهم آموزش و تربیت در سپاه به حساب می‌آیند، چه انتظارات و توقعاتی دارید؟

پاسخ: آنچه از مربیان محترم متوقع است، عبارت است از:

۱- به متون آموزشی با دیده اهمیت بنگرند و بدانند که کار تهیه و تدوین آن‌ها به وسیله جمعی از محققان با تجربه و صاحب نظر که در مقاطع و مراحل مختلف دست اندرکار تدوین و آماده سازی یک متن آموزشی هستند، صورت می‌گیرد.

۲- در پاره‌ای از موارد، به لحاظ محدود بودن زمان آموزش، مطلب در حد اجمال و بعضاً اشاره مطرح شده است، که در اینگونه موارد مربی لازم است به منابعی که در ارتباط با آن مطلب ارائه شده مراجعه کند تا اطلاعات بیشتری کسب کرده و بتواند پاسخگوی سؤالات احتمالی مربیان باشد.

۳- هر چند بعضی از متون پیش از بهره برداری، حداقل در یک کلاس آموزشی تدریس می‌شود و از جهات مختلف مورد ارزیابی قرار گرفته و تجدید نظرهای لازم در آن انجام می‌گیرد ولی بسیاری از متون، بدون چنین آزمایشی تدوین شده‌اند؛ از این رو، انتظار مرکز از مربیان این است که مجموعه تجربیات و نظرات خود را درباره یک متن، بویژه پس از تدریس، به صورت مکتوب گزارش کرده تا در تجدیدنظرهای بعدی مورد استفاده و بهره برداری قرار گیرد.

۴- مربیان محترم با توجه به تجربیات و اندوخته‌های علمی که دارند می‌توانند در تدوین متون، مرکز را یاری کنند؛ از این رو، مرکز تحقیقات اسلامی سپاه، آمادگی خود را برای استفاده از نوشته‌ها، مقالات و نظرات علمی برادران در کلیه موضوعات آموزشی اعلام می‌دارد.

■ **مربیان:** لطفاً بفرمایید، ارتباط معاونت تدوین متون آموزشی با مراکز تحقیقاتی و پژوهشی دیگر؛ نظیر سازمان پژوهش و برنامه ریزی درسی وزارت آموزش و پرورش و یا سازمان مطالعه و تدوین کتابهای دانشگاهی (سمت) چگونه و به چه صورت است؟

پاسخ: با توجه به اینکه سازمان برنامه ریزی کتب درسی آموزش و پرورش در زمینه تدوین متون آموزشی از سابقه و تجربه بیشتری برخوردار است، ما از ابتدا با این سازمان ارتباط داشته و از اندوخته‌ها و تجربیات آنان استفاده کرده‌ایم. با سازمان مطالعه و تدوین کتب دانشگاهی (سمت) نیز در ارتباط بوده و از نظرها و تجربه‌های آنان استفاده می‌کنیم.

■ **مربیان:** به عنوان آخرین سؤال بفرمایید که آخرین وضعیت تهیه متون آموزشی به چه صورتی است؟

پاسخ: مجموعه متون آموزشی «سطح یک» به جز دو متن آن که در دست تدوین است، نوشته شده است. از تعداد ۹۷ متن تدوین شده از «سطح یک»، ۹۲ متن آن برای چاپ ارسال شده که از این مقدار تنها ۶۵ متن آن تاکنون چاپ شده است.

از مجموع ۱۵۱ متن مربوط به «سطح دو» تاکنون ۶۳ متن نوشته شده، که ۴۴ متن آن برای چاپ ارسال، و ۱۳ متن چاپ شده و بقیه آن یا در دست تدوین و یا در مرحله اعتبار بخشی است که ان شاء الله در سال ۸۰ کار تدوین آنها به پایان می‌رسد. برای آگاهی بیشتر و جامع‌تر مربیان عزیز از آخرین وضعیت متون نظام آموزشی پاسداران سطح یک و دو، اطلاعات مربوط به آنها را در قالب دو جدول ارائه می‌کنیم.

در پایان از دست‌اندرکاران نشریه وزین مربیان که این فرصت و وقت را در اختیار ما قرار دادند تا درباره متون آموزشی، آگاهی‌های لازم را به استحضار مربیان عزیز برسانیم تقدیر و تشکر می‌نمایم.

